

19 OCAK 1988

OSMANLI ARAŞTIRMALARI

I

Neşir Heyeti — Editorial Board

HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ

HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

I

İSTANBUL - 1980

Burada 1443-44 yılı olaylarının geniş ölçüde bir analizi ve bilinen kaynaklar kullanılarak bir değerlendirmesi yapılıyor. Böylece Osmanlı tarihinin bir dönemi tarihçilere ışık tutacak bir biçimde ele alınmış oluyor. Lugatçeden sonra metnin faximile basımı yer almaktadır.

İlber Ortaylı

Osmanlı İmparatorluğu ile Lehistan «Polonya» Arasındaki Münasebetlerle ilgili Tarihi Belgeler: Hazırlayan Nigâr Anafarta, Yayınlayan, Mehmet Kayala, Basım Yeri ve Tarihi Belli değil, Türkçe-İngilizce 161 sahife + 63 Fotokopi.

XV. asırda Polonya Krallığı Litvanya-Ukrayna ve Yagellon hanedanı devrinde Macar tacını da elinde tutan Avrupa'nın güçlü bir devletiydi. Bu devlet kısa zamanda Balkanlarda süratle ilerleyen yeni bir kuvvetle, Osmanlılar ile çatışmaya girdi. Uzun bir tarih boyu iki güç arasındaki ilişkiler sadece savaş alanlarında değil, Balkan uygarlığında önemli etkileri görülen ticari kültürel alışverişin de gelişmesine neden oldu.* Günün birinde Polonya parçalanıp, bağımsızlığını kaybettiğinde bu devletin varlığını tanımaya devam etti Osmanlılar...

Osmanlı devletinin ilk asırlarından beri Polonya bu ülke ile çok ilgilendi. Sadece anlaşmalar değil; ticari ilişkileri belirleyen belgeler, diplomatik raporlar her iki ülkenin arşivlerini dolduruyor. Üstelik çok erken dönemde kaleme alınan Polonya sefaretnameleri de Osmanlı İmparatorluğu ve ona tabi Kırım Hanlığı, Eflak-Boğdan, Transilvanya devletlerinin iktisadi ve toplumsal yapısını kavramak yönünden çok yararlıdır. Bu seyahatnamelerden, Bronevskiy'in 16. yüzyılda kaleme aldığı ve dilimize Kemal Ortaylı tarafından çevrilmiştir.** Yazar Bronevskiy 1578 de Stefan Batori tarafından Eflak-Boğdan ve Kırım Hanlığına elçi olarak gönderilmişti.

* Cvetana Georgieva, «Les rapports de commerce entre L'Empire ottoman et la Pologne et les terres bulgares au XVI siècle» *Bulgarian Historical Review*, 1973, Nr 3, s. 38-51. Polonya ve Bulgar arşiv belgelerine dayanan bu araştırmaya göre; II. Bayezid Kili-Akerman, Eflak-Boğdan eğemenliğinden sonra Polonya ve güney doğu Avrupa ile daha kolay ticari ilişkiler kurabilmektedir. 1494 de Bayezid II. ve Jean I arasındaki anlaşma Polonya ve Litvanya tüccarlarına Osmanlı topraklarının kapılarını açmıştır. Özellikle Niğbolu bu ticarete önemli bir merkezdi.

XV-XVII. yüzyıllar boyu, yılda 5-10 bin altınlık hacme varan ticareti olan tüccarlar vardı. Bu özellikle Balkanlarda zenaat ve tarım ürünlerinin değerlendirilmesinde yararlı olmuştur.

** Martin Bronevskiy, *Kırım-Tartariae Descriptio*, Çev: Kemal Ortaylı Ege Matb. Ankara 1970.

Basım tarihi belirtilmeyen ve Nigâr Anafarta'nın hazırlayıp, basımını Mehmet Kavala'nın sağladığı önemli belgesel eser, Osmanlı-Polonya ilişkilerini ele alan uzun bir çalışmanın ürünüdür. Topkapı Arşivlerinde mevcut 1840'lara kadar uzanan Polonya ile ilgili 317 adet vesika taranıp çevrilerek basılmıştır. Bunların içinde Osmanlıca'dan başka Polonezce belgeler de vardır. Çeviride, yer adlarının tesbiti için Jan Reyhman gibi Polonyalı bilim adamlarına başvurulmuştur. Bu titiz çalışma bir isim ve yer adları indeksiyle tamamlanmıştır. Derlemenin ikinci kısmı, belgelerin İngilizce çevirisinden meydana geliyor. Nihayet belgelerin fotokopileri de eserin sonuna eklenmiştir.

1497 yılına ait Boğdan Voyvodası Stefan Mare'dan gelen mektubun çevirisiyle başlayan belgeler koleksiyonu içinde bize çok ilginç gelen ve Osmanlı-Polonya ilişkilerinin bilinmeyen noktalarını aydınlatan ve yanlış bilinen yönlerini yeniden ele almaya yardım edecek olanları vardır. Özellikle Polonya devletinin Çariçe II Catharina ile olan ilişkileri ve Osmanlı devletinin bu konudaki tutumunun bu belgelerden detaylı olarak etüd edilebileceği anlaşılıyor.

Bundan başka 1830 ayaklanmasından sonraki Leh Millî hükümeti ve Osmanlı ilişkilerinin, gene 1848 ayaklanmasından sonra Osmanlı devletinin Polonya ulusalçıları lehinde güttüğü siyasetin ayrıntıları bu konudaki bilgilere önemli bir katkı getirmektedir. Belgeler incelendiğinde, Eflak-Boğdan, Erdel, Kırım Hanlığı gibi imtiyazlı emirliklerle Polonya'nın ilişkileri hakkındaki bilgilerimize yeni boyutlar kazandırmak mümkün olmaktadır.

Osmanlı siyasi tarihinin olduğu kadar, iktisadi tarihinin de bu gibi belgesel çalışmalarla giderek daha iyi öğrenilebileceği Nigâr Anafarta'nın yaptığı bu çalışmadan anlaşılmaktadır.

İlber Ortaylı

Hans Georg Majer, *Zu Uşakizade, seiner Familie und seinem Zeyl-i Şakayık* «Vorstudien zur Geschichte der Ilmiye im Osmanischen Reich», Rudolf Trofenik- München 1978 IV+ 347 s.

H. G. Majer çalışmasına Osmanlı İmparatorluğunda ilmiye sınıfı hakkında yazılan veya bu konuda bilgi elde edilebilecek basılı genel, detaydaki eserler ve neşre dilmeyen historiographik malzemenin tanıtımı ve tenkidıyla başlıyor (s. 1-100).

Bundan sonra Zeyl-i Şakayık yazarı Uşakizade'nin ailesi üzerinde duruyor. Burada bir de Osmanlı cemiyetinde ulema ve vüzerâ için jeneolojik cetveller (şecere) tesbitinin güçlükleri üzerinde durmaktadır. Neticede yararlandığı kaynaklar ve kullanım yöntemlerini açıklayarak bu şecereyi çıkartmıştır (s. 121-Uşakizade, s. 132-